

ION I. C. BRĂȚIANU ȘI MISIUNEA LUI GEORGE CLERK LA BUCUREȘTI (11–29 SEPTEMBRIE 1919) NOI CONSIDERAȚII

VALERIU FLORIN DOBRINESCU*

La 12 septembrie 1919, premierul I. I. C. Brătianu își prezenta demisia, motivul principal fiind acela de a nu accepta unele prevederi, considerate inacceptabile pentru România, ale Tratatului de la Saint Germain en Laye. După o zi, expremierul îl informa pe M. Mișu despre situația creată și îi cerea acestuia să urmeze, față de Aliați, linia politică anterioară. “E prea târziu pentru mine – sublinia Brătianu – și prea devreme pentru altul de a vă modifica instrucțiunile. *De altfel, persist în a considera o imposibilitate morală de a adera la stipulațiile privitoare la minorități; cât privește Ungaria, cred că, dacă conferința arată puțină bunăvoință, ne vom putea înțelege. Aceasta este părerea mea* (s. ns.)¹.”

În plină criză politică sosea, la București, cu destule sentimente și prejudecăți ostile, diplomatul englez George Clerk. În portofoliul său se aflau nu mai puțin de nouă note ultimative ale forumului păcii, adresate, în perioada 4 august –5 septembrie 1919, guvernului de la București. Ultima, parafată de G. Clemenceau, Frank L. Polk, Arthur James Balfour și Tommaso Tittoni, se încheia prin următorul avertisment: “Trebuie ca Conferința să știe și să știe fără înțelegere unde a ajuns și cum urmează de acum înainte să considere un stat pe care până acum a fost mândră de a-l numi aliatul ei”². Misiunea George Clerk se adaugă celei creată la 5 august 1919 și formată din patru generali aliați: american, francez, englez și italian³. După ce, în prealabil, G. Clemenceau refuzase să recunoască Comandamentului Român dreptul de a impune un armistițiu Ungariei⁴, fără autorizația Puterilor Aliate și Asociate, ca și pe acela referitor la reparații, la 13 august tonul telegramelor lui Georges Clemenceau devenea mai potolit. Cu acel prilej, premierul francez recunoștea că Comisia Generalilor Aliați nu era militar calificată să dea ordine directe Comandamentului Român, ci numai să-i comunice opiniile Puterilor Aliate⁵. Politica Consiliului Suprem față de Ungaria viza: dezarmarea trupelor maghiare, menținerea ordinii cu minimum de soldați străini,

* Universitatea din Craiova

¹ Gheorghe I. Brătianu, *Acțiunea politică și militară a României în 1919 în lumina corespondenței diplomatice a lui Ion I. C. Brătianu*, București, 1940, ediția a II-a, p. 158.

² *Ibidem*, p. 159

³ M.A.E. al Franței, A.D., P.A.–A.P. Andre Tardieu, 166, dosar 381, f. 2–3 (telegramă a Consiliului Suprem către guvernul român, 5 august 1919, orele 22,30).

⁴ *Ibidem*, f. 3 (telegramă din 6 august 1919, semnată G. Clemenceau).

⁵ *Ibidem*, f. 7.

aprovizionarea acestei țări, abținerea de la orice imixtiune în politica ei internă. Un punct unde opiniile cu românii nu coincideau era acela că nici o preluare definitivă de material de război, rulant, din agricultură sau de animale, nu putea avea loc⁶.

Mandatul lui George Clerk a fost dat la 5 septembrie 1919⁷. Peste o săptămână, la 12 septembrie 1919 el s-a întâlnit cu I. I. C. Brătianu, căruia i-a înmănat nota forumului suprem. I. I. C. Brătianu i-a declarat atunci că el a decis să nu tipărească textul notei din cauza opiniei publice, ceea ce George Clerk a acceptat; al doilea a sugerat că acest lucru să nu se facă nici la Paris și nici în altă parte⁸, guvernul de la București reamintind că “el nu dorește altceva decât să ajungă la un acord complet cu Consiliul Suprem în chestiunea ungară”⁹.

Ex-premierul român s-a arătat profund dezamăgit de conținutul notei Consiliului Suprem, atât din punct de vedere al formei, cât și al fondului, el considerând-o “injustă” și bazată pe mărturii exagerate care trebuiau coroborate, ele dând o imagine complet falsă despre atitudinea Românie. Omul politic român a reafirmat dorința Bucureștilor “de a restabili relații de încredere mutuală și amicală” cu forumul păcii, el promițându-le o Ungarie “calmă și prosperă” și care să promoveze o politică moderată. I. I. C. Brătianu a amintit interlocutorului său că, la 22 august 1919, colonelul Ion Antonescu plecase la Paris pentru a preciza explicațiile necesare la problema rechizițiilor, a cărei responsabilitate ex-premierul și-o asuma. Campania din Ungaria, după opinia sa „*fusesse esențială pentru securitatea României și a Europei, în general*” (s. ns.)¹⁰. Apoi, ex-premierul a răspuns la cele patru chestiuni existente în notă. Mai întâi, s-a arătat dispus să ordone retragerea trupelor (punctul 1); totodată, el a spus că nu a autorizat nici o rechiziție în afară de material de război rulant și pentru aprovizionare, pe care le-a plătit în aur și bunuri de rechiziții. În acest sens, el era dispus să accepte formarea unei Comisii de Reparații, din care să facă parte și România, care să inventarieze toate rechizițiile. În finalul convorbirii, I. I. C. Brătianu a reafirmat dorința României în menținerea ordinii și existența unui guvern responsabil în Ungaria, *chestiuni esențiale pentru guvernul de la București*¹¹.

Sir George Clerk revenea, la 20 septembrie 1919, cu un memorandum privind misiunea sa de la București. Diplomatul aprecia că I. I. C. Brătianu acorda o atenție specială condițiilor și datei evacuării Ungariei de către trupele române, în urma îndeplinirii acestora rezultând un guvern de ordine. Cât privește rolul permanent al armatei române acesta era sfera de distrugere a bolșevismului. Interesele române – scria Clerk – se pot rezuma după cum urmează: 1) relații amicale la subiectul noii frontiere române asupra căreia Ungaria trebuie să renunțe la toate drepturile sale; 2) Noua frontieră trebuie să lase României gurile Mureșului, joncțiunea căii ferate Bekés–Csaba și o zonă teritorială suficientă pentru a asigura calea ferată de la Oradea Mare la Satu Mare¹². I. I. C. Brătianu a reamintit diplomatului englez că oameni politici unguri de toate nuanțele au făcut propuneri pentru o înțelegere specială cu guvernul român, dar el

⁶ *Ibidem*, f. 8 (telegramă din 14 august 1919, semnată St. Pichon).

⁷ *Ibidem*, f. 15–19.

⁸ *Ibidem*, f. 20 (telegrama din 13 septembrie 1919, semnată G. Clerk).

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, f. 21–24 (telegramă din 16 septembrie 1919, semnată Clerk).

¹¹ *Ibidem*, f. 24.

¹² *Ibidem*, f. 25–26.

s-a abținut să-și ia vreun angajament fără avizul Conferinței, deoarece considera “că nu poate să facă o politică sănătoasă decât în acord perfect cu Aliații”¹³.

În timpul misiunii de la București, George Clerk a fost însoțit de A. W. A. Leeper, bun cunoscător al realităților românești. La 24 septembrie 1919, A. W. A. Leeper pleca la Paris cu un expozeu detaliat asupra politicii lui I. I. C. Brătianu, îndeosebi în ce privește poziția sa față de Tratatul minorităților¹⁴.

Rămas la București, până în dimineața zilei de 29 septembrie 1919, George Clerk a reușit să se mai întâlnească, încă o dată, cu expremierul Brătianu și cu noul prim ministru desemnat, generalul Arthur Văitoianu¹⁵, problemele abordate fiind legate de prezența și retragerea trupelor române din Ungaria și, mai ales, de poziția față de natura rechizițiilor, chestiune în care punctele de vedere ale Consiliului Suprem și cabinetului de la București se aflau în divergență. Cei doi l-au asigurat, așa cum o făcuse și Regele Ferdinand I, că România avea intenția de a rămâne în Alianță și de a coopera din toată inima cu Antanta. “Punctul delicat – scria Clerk în raportul său – asupra căruia este imposibil de cedat, fără a compromite onoarea și independența României, este tratatul minorităților, dar planul consta în a lăsa un timp deoparte această chestiune arzătoare până când poporul român își va face cunoscută opinia sa prin alegeri libere”¹⁶.

Misiunea George Clerk, începută pe 11 septembrie 1919, s-a dovedit, cel puțin din punct de vedere al Aliaților, neconcludentă. La 15 septembrie 1919, David Lloyd George și F. Polk înțelegeau, din rapoartele miniștrilor lor acreditați la București, că reprezentanții Franței și Italiei încurajau pe români în politica lor față de Ungaria ceea ce contravenea vederilor Foreign Office-ului și Departamentului de Stat¹⁷. George Clerk constata că singura dorință a Bucureștilor “era să lucreze, în deplină înțelegere cu Consiliul Suprem, în problema Ungariei”¹⁸. Peste cinci zile, la 20 septembrie 1919, David Lloyd George îl acuza pe Georges Clemenceau că susține discret opoziția României, la care premierul francez îi replica cu sarcasm lipsa de rezultate a misiunii Georg Clerk la București prin expresia: “Iată agenții Dumneavoastră”¹⁹.

Cu o zi înainte de a pleca din București, George Clerk primea ordin să se oprească, în drum spre Paris, la Budapesta, unde el avea să sosească la 1 octombrie 1919. În după amiaza aceleiași zile, el i-a văzut pe cei patru generali aliați, precum și pe Constantin Diamandy, Înaltul Comisar Român²⁰. Ultimul i-a prezentat situația privind oprirea rechizițiilor și aprovizionarea constantă a populației budapestane. Cât privește raporturile cu guvernul Friedrich, C. Diamandy i-a declarat că acesta promovează “o politică reacționară și antiromânească”, încurajată și consolidată de activitatea mai puțin imparțială a comisiei celor patru generali aliați²¹.

¹³ *Ibidem*, f. 27. (În vară sosise la București Henric Csáky).

¹⁴ *Ibidem*, f. 49–51 (Vezi Nota lui A. W. A. Leeper).

¹⁵ *Ibidem*, f. 32 (Raport transmis Consiliului Suprem prin A. W. A. Leeper).

¹⁶ *Ibidem*, f. 32.

¹⁷ Seth P. Tillman, *Anglo-American Relations at the Paris Peace Conference of 1919*, Princeton University Press, 1961, p. 390–391.

¹⁸ D.B.F.P., First Series, I, 1919, p. 741.

¹⁹ Gheorghe I. Brătianu, *op. cit.*, p. 160.

²⁰ M.A.E. al Franței, A.D., A.P.–P.A. Andre Tardieu, 166, dosar 381, f. 33.

²¹ *Ibidem*, f. 45.

La Budapesta, George Clerk s-a mai văzut cu oamenii politici maghiari Friedrich și Gárami. Rezultatele acestei vizite au fost comunicate printr-un raport detaliat Consiliului Suprem²². Din raport reținem concluzia potrivit căreia "politica externă a României, în ansamblul ei, este în egală măsură un factor de care trebuie să se țină cont..."²³. Clerk credea că principala opoziție pe care românii o fac guvernului Friedrich reprezintă și rațiunea pentru care nu se grăbeau să părăsească Budapesta²⁴.

Vizita lui George Clerk la Budapesta a nelineștit opinia publică românească.

"Opinia publică, scria într-un raport lt. de Gressot, sosit la București, la 11 octombrie 1919, după ce a acuzat Franța de măsuri coercitive luate față de România, a evoluat. Se spune acum, în mod curent, că Franța a cedat Americii și că aceasta din urmă pedepsește Bucureștii pentru faptul de a se fi arătat ostil tentativei de acaparare a grăului și petrolului. Misiunea lui Sir Clerk la Budapesta a iritat puțin opinia (publică) și este bine pentru Franța ca șeful acestei misiuni să nu fie francez"²⁵.

Cu o zi mai înainte, Consiliul Suprem comunica la București "via satisfacție"²⁶ a asigurărilor prezentate lui George Clerk în urma vizitei efectuate la București. Erau prezentate opiniile Consiliului Suprem la cele trei probleme care creaseră dezacordul cu I. I. C. Brătianu:

1) frontiera româno-ungară; 2) Tratatul minorităților și 3) Ungaria. Față de primele două puncte, Consiliul Suprem își menținea vechile poziții. Totuși, în chestiunea minorităților, după ce România semna, fără rezerve, Tratatul cu Austria, forumul păcii era dispus să examineze "în înțelegere cu România", toate modificările clauzelor interesând Bucureștii²⁷.

Problema ungară poza două probleme principale: rechizițiile făcute de armata română de ocupație și evacuarea Ungariei. Consiliul Suprem constata că nu exista o divergență de vederi asupra principiului general, așa cum fusese el exprimat de I. I. C. Brătianu. Aliații urmau să stabilească ce parte din material trebuia atribuită definitiv României și ce parte, în natură sau contravaloare, trebuia să intre la fondul comun. O Subcomisie Interaliată a Comisiei Reparațiilor avea mandat să procedeze la o anchetă detaliată a tuturor rechizițiilor și trebuia să alcătuiască un raport asupra repartiției de operat între România și Aliați²⁸.

Misiunea George Clerk la București și Budapesta a avut darul să lămurească cauzele unora dintre neînțelegerile guvernului de la București cu forumul păcii. Diplomat inteligent și beneficiind și de sfaturile și experiența lui A. W. A. Leeper, Clerk nu a căzut în capcanele unora din colegii săi englezi (vezi cazul amiralului Troubridge)²⁹, președintele Comisiei Interaliatăe a Dunării și a dezarmat mașinăriile unor agenți englezi și americani care exagerau, voit și numai în manieră negativă, acțiuni de ale diplomației de la București, îndeosebi ale lui Ion I. C. Brătianu.

²² *Ibidem*, f. 31-48.

²³ *Ibidem*, f. 42.

²⁴ *Ibidem*, f. 46.

²⁵ A.N.C., fond Microfilme Franța, rola 182, c. 686; F.R.U.S., VIII, 1919, p. 675.

²⁶ M.A.E. al Franței, A.D., P.A.-A.P., A. Tardieu, 166, dosar 381, f. 52.

²⁷ *Ibidem*, f. 54.

²⁸ *Ibidem*, f. 55.

²⁹ C.A.D.N., Legația București, seria A, dosar 1 (telegama nr. 178, de la București, 5 octombrie 1919, către ministrul de Externe al Franței, semnată Saint Aulaire).